

OPPIMISYMPÄRISTÖN KEHITTÄMINEN AMMA- TILLISEEN KOULUTUKSEEN VALMENTAVASSA JA KUNTOUTTAVASSA OPETUKSESSA JA OH- JAUKSESSA

Teija Hankilanoja-Lesonen

Helmikuu 2009

Ammatillinen erityisopettajakoulutus

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Tekijä Hankilanoja-Lesonen, Teija	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 50	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Oppimisympäristön kehittäminen Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa		
Koulutusohjelma Ammatillinen erityisopettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Hirvonen, Maija		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Opiskelijan oma osuus oppimisessa on keskeinen. Opetuksen tulee taata ohjaus ja kannustus oppimisprosessissa. Myös oppimisympäristöllä on suuri vaikutus. Työn tavoitteena on kehittää uudenlaista oppimisympäristöä Ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen opiskelijoille. Tavoitteena on edistää uudenlaisen oppimiskulttuurin syntymistä. Toiminnallinen työskentely mahdollisimman aidoissa toimintaympäristöissä takaa pysyvimmän oppimistuloksen. Myös oppilaitoksen toimintakulttuurin muuttaminen ja henkilöstön työskentelyn kehittäminen yhteistyötä tukeväksi on tärkeää - yhteinen suunnittelu ja tiimimäinen työskentely on yhteisöllisyyden perusta. Konkreettiseksi kehittämiskohteeksi valikoitui työpajatoiminnan luominen. Opiskelijoille tarjottiin kolme työpajaa: arjentaidot-, kädentaidot- ja puutyöpaja. Opiskelijat pääsivät harjoittelemaan monenlaisia taitoja aiheeseen kuuluvan teemaopetuksen lisäksi, esimerkkinä mainittakoon vuorovaikutustaidot, ryhmään kuulumisen ja yhdessä tekemisen taidot sekä opiskelu- ja työelämätaidot. Lisäksi opiskelijat harjoittelivat oman henkilökohtaisen suunnitelman mukaan heille tärkeitä taitoja. Pajoissa heillä oli mahdollisuus tuoda esille myös omia vahvuuksiaan - he voivat tukea toisia asioissa, joissa itse ovat jo vahvoilla (vertaistuki). Työpajat koettiin hyvin merkittäviksi tavoiksi oppia uusia taitoja. Toimintaa tullaan jatkamaan edelleen. Todennäköisesti työpajat jäävät pysyväksi osaksi koulutuksen sisältöä.		
Avainsanat (asiasanat) oppiminen, oppimisympäristö, työpajatoiminta		
Muut tiedot		

Author(s) Hankilanoja-Lesonen, Teija	Type of Publication Development project report	
	Pages 50	Language finish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Developing the learning environment in the Preparatory Training and Counselling for Vocational Qualifications		
Degree Programme Vocational special needs teacher		
Tutor(s) Hirvonen, Maija		
Assigned by		
Abstract <p>The student's own role in learning is essential. Teaching has to provide guidance and encouragement in the learning process. Also the learning environment has a strong impact. The purpose of this study is to develop a new kind of learning environment for pupils of Preparatory Training and Counselling for Vocational Qualifications.</p> <p>The goal is to further the development of a new learning culture. Practical work in genuine working environments guarantees the most permanent learning results. It is also important to change the working culture and encourage the personnel to promote cooperation in their work - joint planning and teamwork are the basics of the sense of community.</p> <p>The creation of workshop activities was chosen as the concrete development target. The students were offered three workshops: everyday skills, handicraft and a woodwork workshop. In addition to themes of objects the students had a chance to practice diverse skills, for example interaction skills, the skills of belonging to a group and doing things together as well as studying and working life skills. Furthermore, the students practiced important skills according to their personal plans. In the workshops they had a possibility to bring out their own strong points - and to support others in those areas (peer support).</p> <p>The workshops were thought to be very significant in learning new skills. This work will continue. It is probable that the workshops will continue to be a part of the study program.</p>		
Keywords learning, learning environment, workshop		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	2
2 AMMATILLINEN ERITYISOPETUS KOULUTUSPOLKUNA.....	3
2.1 Ammatillinen erityisopetus	3
2.2 Ammatilliset erityisoppilaitokset	4
2.3 Ammatillinen erityisopetus Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa	5
3 AMMATILLISEEN PERUSKOULUTUKSEEN VALMENTAVA JA KUNTOUTTAVA OPETUS JA OHJAUS (VALMENTAVA I)	7
3.1 Yleistä.....	7
3.2. Opetuksen ja ohjauksen keskeiset periaatteet	9
4 ERILAISTEN OPPIMISYMPÄRISTÖJEN HYÖDYNTÄMINEN	12
4.1 Oppimisympäristön määrittelyä	12
4.2 Käytössä olevat oppimisympäristöt opiskelijan tukena	16
5. UUSIA OPPIMISYMPÄRISTÖJÄ OIVALTAMAAN – TYÖPAJATOIMINTA KÄYNNISTYY	20
5.1 Hankkeen lähtökohtia.....	20
5.2 Kohderyhmän kuvaus.....	21
5.3 Työpajatoiminnan tavoitteet.....	21
5.4 Työpajojen toimijat	23
5.5 Työpajojen keskeiset sisällöt.....	24
5.6 Työpajojen toteuttaminen.....	27
5.7 Opiskelijana työpajassa	31
5.7.1 Mirva – akvalainen.....	31
5.7.2 Mirva työpajassa	33
5.8 Työpajojen arviointia	34
6 POHDINTA	36
LÄHTEET	40

1 JOHDANTO

Opiskelijan osuus oppimisen onnistumisessa on keskeinen. Opetuksen tulee taata ohjaus ja kannustus tilanteessa. Myös oppimisympäristöllä on suuri merkitys. Oppiminen ei ole vain luokassa tapahtuvaa ”perinteisen tyylin” opetusta (vrt. behavioristinen, opettajajohdoinen opetus), vaan sitä voi tapahtua kaikkialla – kunhan vaan toiminnalla on tavoite. Voimavarana prosessissa on opetuksen ja ohjauksen suunnittelu - se on parhaimmillaan uuden oivaltamista, uskallusta uuteen - ja vanhojen rutiinien rikkomista. Oppimisympäristöjen uudelleen arvioiminen on tärkeää – mikä motivoisi opiskelijaa parhaiten? miten ja missä opiskelija kokisi saavansa pysyvimmän oppimiskokemuksen? On syytä etsiä totutusta poikkeavia tapoja ja menetelmiä. On aika oivaltaa uutta.

Uuden luomisessa yhteistyö on tärkeää - niin opettajat ja ohjaajat kuin opiskelijat itse voivat vaikuttaa siihen, millainen oppimisprosessi parhaimmillaan on – on sitten kyse yleisopetuksesta tai erityisopetuksesta. Kannattaa etsiä muunlaisia, uudenlaisia oppimisympäristöjä. Oppimisen on hyvä siirtyä yhä lähemmäksi todellista ympäristöä, jossa elämme. ”Oppimisympäristöajattelun avulla on helppo elävöittää, monipuolistaa ja tehostaa tavallista opetusta, esimerkiksi integroimalla kahta tai useampaa ainetta teemakokonaisuuksiksi” (Manninen 2007) - tai yhdistämällä erityisopiskelijoita monenmuotoisiin ryhmiin, monenlaisen tekemisen pariin.

Työskentelen Järvenpään Invalidiliiton koulutuskeskuksessa Jyväskylän toimipisteessä, jossa on tällä hetkellä kolme ammatilliseen koulutukseen valmentavaa ja kuntouttavaa opetuksen ja ohjauksen ryhmää – kaksi on suunnattu oppimisvaikeuksille nuorille (Akva) ja yksi mielenterveyskuntoutujille (Meku).

Koulutuskeskuksessamme toteutetaan ”Oppimisympäristöjä oivaltamaan - oppimisen uudet ympäristöt” – hanketta, joka on Opetushallituksen hanke vuosille 2008-2009. Jy-

väskylän toimipisteessä toteutetaan omaa osahanketta, ”Oiva Jyväskylässä”, vastaavia hankkeita toteutetaan osahankkeina myös pääkoulullamme, Järvenpäässä.

Hankkeen tavoitteena on nykyisten oppimisympäristöjen kartoittaminen sekä pedagoginen kehittäminen erityisopetuksessa. Painopisteenä on yhteistoiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä ja toiminnallisuutta tukevien opetusmenetelmien kehittäminen ja käyttöön ottaminen.

Kehittämishankkeeni on ikään kuin välivaiheen hankeraportti – paljon on jo tehty, mutta paljon on vielä tulossakin! Tavoitteena on kartoittaa käytössä olevat oppimisympäristöt, sekä luoda uutta tapaa opiskella uudessa oppimisympäristössä. Työyhteisössämme työpajatoiminta tuntui luontevimmalta, kokeilemisen arvoiselta vaihtoehdolta.

Kehittämishankkeeni esittelee nimenomaan tätä työpajatoimintaa uutena oppimisympäristönä. Varsinainen projekti päättyy vuoden 2009 lopussa, ja lopullinen arviointi tehdään tammikuussa 2010, jolloin eri osa-alueiden arviointi ja loppuraportointi tehdään. Toivottavasti silloin olisi näyttöä myös siitä, että myös tämä kehittämishankkeeni on kantanut hedelmää – ja hyvät käytännöt ja uudet oppimisympäristöt ovat osa sen hetkistä opiskelijan arkea.

2 AMMATILLINEN ERITYISOPETUS KOULUTUSPOLKUNA

2.1 Ammatillinen erityisopetus

Lainsäädännön tavoitteena on koulutuksellinen tasa-arvo, joka edellyttää, että jokaisella on erilaisista oppimisedellytyksistä riippumatta yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua ammatilliseen koulutukseen ja sijoittua koulutuksen jälkeen työhön ja yhteiskuntaan täysivaltaisena kansalaisena. (PL 16 §.)

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on väestön ammatillisen osaamisen kohottaminen, työelämän kehittäminen sen osaamistarpeita vastaaviksi sekä työllisyyden edistäminen (2§/630/1998). Erityisopetusta annetaan opiskelijalle, joka vamman, sairauden, kehityksen viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi tarvitsee erityisiä opetus- tai opiskelijahuollollisia palveluja. Tarvittaessa kuntoutusta annetaan yhteistyössä kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa. Opiskelijalle tehdään henkilökohtainen *opetus- ja kuntoutussuunnitelma, jossa huomioidaan opiskelijan yksilölliset tarpeet.* (Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998.)

Ammatillista erityisopetusta järjestetään ammatillisissa oppilaitoksissa integroituna normaaleihin opetusryhmiin, erityisryhmissä tai ammatillisissa erityisoppilaitoksissa. Lisäksi opetusta voidaan järjestää kansanopistoissa, kansalais- tai työväenopistoissa, aikuiskoulutuskeskuksissa, urheiluopistoissa sekä oppisopimuskoulutuksena. Tarvittaessa opiskelijalle järjestetään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Koulutusta säätelee laki ammatillisesta koulutuksesta (630/1998) sekä asetus ammatillisesta koulutuksesta (811/1998).

2.2 Ammatilliset erityisoppilaitokset

Ammatilliset erityisoppilaitokset ovat erikoistuneet vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja muuten erityistä tukea tarvitsevien nuorten ja aikuisten ammatilliseen koulutukseen ja kuntoutukseen. Ammatilliset erityisoppilaitokset ovat parhaillaan hallinnollisten uudistusten alla. Vuoden 2009 alusta osa ammatillisista erityisoppilaitoksista aloitti toimintana uusin kokonaisuuksin - valtion ylläpitämät oppilaitokset sulautettiin yksityisen sektorin ylläpitämiin oppilaitoksiin. Nyt uudet oppilaitokset ovat vahvoja, monipuolisia ja toimintakykyisiä kokonaisuuksia, joilla on mahdollisuuksia vastata erityisesti vaikeimmin vammaisten ammatillisen koulutuksen tarpeisiin sekä kehittää ammatillista erityisopetusta edelleen. Ammatillisen erityisopetuksen opiskelijamäärää lisättiin samassa yhteydessä 200 opiskelijapaikalla. (<http://www.edu.fi>, 27.12.2008)

Muutoksen yhteydessä seuraavat erityisoppilaitokset siirrettiin uusille koulutuksenjärjestäjille: Alavuden erityisammattikoulu siirtyi *Luovin ammattiopistoon* (Hengitysliitto Heli ry), Arla-instituutti *Keskuspuiston ammattiopistoon* (Invalidisäätiö), Aura-instituutti ja Kuhankosken erityisammattikoulu *Bovallius-ammattiopistoon* (Bovallius säätiö) ja Perttulan erityisammattikoulu *Kiipulasäätiön ammattiopistoon*. (<http://www.edu.fi>, 27.12.2008). Muita jo aiemmin toimineita ammatillisia erityisoppilaitoksia ovat *Aitoon kotitalousoppilaitos* ja *Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus* sekä ruotsinkielistä ammatillista erityisopetusta tarjoava *Yrkesträningskolan Optima* (www.edu.fi).

Kaikki ammatilliset erityisammattioppilaitokset tarjoavat erityisolosuhteita ja -palveluita opiskelun mahdollistumiseksi. Erityisopetuksen ammatilliset tavoitteet ovat tutkintoon johtavissa koulutuksissa samat kuin vastaavien alojen muissakin ammatillisissa tutkimuksissa. Koulutuksen tavoitteena on, että opiskelija työllistyy omalle koulutuslalleen, saavuttaa jatko-opintokelpoisuuden tai saa hankituksi parhaat mahdolliset perusvalmiudet yhteiskunnassa elämiseen ja osallistumiseen.

Erityisammattioppilaitokset järjestävät myös paljon ammatilliseen koulutuksen valmentavaa ja kuntouttavaa koulutusta sekä erilaisia lisäkoulutuksia.

2.3 Ammatillinen erityisopetus Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus on ammatillinen erityisoppilaitos, jonka erityisenä koulutustehtävänä on huolehtia vammaisten ja vajaakuntoisten erityisopetuksesta. Erityisopetusta tarjotaan myös muille erityisopetuksen tai erityisolosuhteiden tarpeessa oleville nuorille ja aikuisille. Koulutuskeskus toimii myös ammatillisen erityisopetuksen kehittämis- ja palvelukeskuksena tarjoten erityisopetuksen asiantuntijapalveluita, esimerkiksi muiden ammatillisten oppilaitosten henkilöstölle. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen päätoimipiste on Järvenpäässä, mutta opetusta järjestetään myös Haminas-

sa, Jyväskylässä, Keravalla ja Tampereella. Opetusta on järjestetty koulutuskeskuksessa jo 60-vuoden ajan. (Toimintakertomus, <http://www.ijkk.fi>)

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksessa voi suorittaa *ammattillisen perustutkinnon* seuraavilla aloilla:

- kulttuuriala
- luonnontieteiden ala
- tekniikan ja liikenteen ala
- matkailu- ravitsemis- ja talousala
- yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon ala

Myös seuraavat *ammattitutkintokoulutukset* ovat mahdollisia:

- kultasepän ammattitutkinto
- sihteerin ammattitutkinto
- taloushallinnon ammattitutkinto
- tietojenkäsittelyn ammattitutkinto.

Lisäksi järjestetään ammattitaitoa täydentävää lisäkoulutusta - tietokoneen ajokorttiopinnot eri tasoisina. (www.ijkk.fi)

Valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta järjestetään Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavana koulutuksena (Valmentava I) ja työhön ja itsenäiseen elämään valmentavana koulutuksena (Valmentava II). Koulutuksia on yhteensä lähes 30 Ijkk:n eri toimipisteissä.

Kaiken kaikkiaan opiskelijoita koulutuskeskuksessa on noin 530. Näistä kolmasosa opiskelee valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen ryhmissä. Valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti.

3 AMMATILLISEEN PERUSKOULUTUKSEEN VALMENTAVA JA KUNTOUTTAVA OPETUS JA OHJAUS (VALMENTAVA I)

3.1 Yleistä

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan opetuksen ja ohjauksen laajuus on 20 - 40 ov. Erityisten syiden perusteella koulutuksen laajuutta voidaan pidentää 80 opintoviikkoon. Opintovuosi sisältää 40 opintoviikkoa, ja yksi opintoviikko vastaa opiskelijan 40 tunnin työpanosta. (Opetussuunnitelman perusteet 2000, 8.)

Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava opetus ja ohjaus sisältää seuraavat opintokokonaisuudet. Kunkin opintokokonaisuuden laajuus päätetään yksilöllisesti ja joustavasti huomioiden opiskelijan edellytykset ja tavoitteet.

(Opetussuunnitelman perusteet 2000, 8.)

<p>Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus 20 – 40 ov (VALMENTAVA I)</p>
<p>Äidinkieli ja viestintä Toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet Matematiikka Tietotekniikka Liikunta ja terveystieto Toiminnalliset perusvalmiudet ja elämänhallinta Opiskelu- ja työelämävalmiudet Ammatillisen koulutuksen ja työelämän tuntemus Vapaasti valittavat opinnot</p>

(Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa, Opetussuunnitelman perusteet, opetushallitus 2000, 9.)

Koulutuksen tavoitteet ovat seuraavat:

- opiskelija saa mahdollisimman todenmukaisen kuvan työelämästä, erilaisista ammateista ja koulutuksen vaihtoehdoista, joiden pohjalta hän pystyy arvioimaan omia tavoitteitaan ja mahdollisuuksiaan
- opiskelija osaa mahdollisimman itsenäisesti ja tavoitteellisesti hankkia tietoja ja löytää itselleen parhaiten soveltuvan ja turvallisen tavan työskennellä hyödyntäen monipuolisesti erilaisia tietolähteitä

- opiskelija osaa luottaa omiin kykyihinsä, selviytyy päivittäisen elämän tilanteista ja pystyy kehittämään elämänhallinnan taitojaan

(Opetussuunnitelman perusteet 2000, 10-11.)

3.2. Opetuksen ja ohjauksen keskeiset periaatteet

Ammatilliseen koulutukseen valmentavassa ja kuntouttavassa opetuksessa ja ohjauksessa on keskeistä opiskelijan yksilöllinen huomioon ottaminen kaikessa opetuksessa ja ohjauksessa. Opiskelijan tulee saada riittävästi tietoa ja tukea opiskeluun liittyviin toimintoihin. Hänelle laaditaan *henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma, HOJKS*, joka sisältää opintojen toteuttamista ja tukitoimia koskevan henkilökohtaisen opetussuunnitelman. Suunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja tarkistetaan koko opiskelujen ajan. Lisäksi koulutuksen aikana opiskelijalle laaditaan koulutus- ja urasuunnittelua koskeva *jatkosuunnitelma*. (Opetussuunnitelman perusteet 2000, 23-24.)

Opiskelijaa tukee opetus ja ohjaus, jossa:

- opiskelijan oma oppimistyyli huomioidaan
- eri aistien merkitys tiedon vastaanottamisessa huomioidaan
- käytetään sopivia apuvälineitä
- tauot ja sopiva rytmitys huomioidaan
- aistijärjestelmän toimintaa tehostetaan "taukojumppalla" (esim. aivojumppa)
- tilajärjestelyt on huolellisesti suunniteltu
- aikaa riittävästi (myös lisäaika)
- mahdollisuus suullisiin kokeisiin tai tentteihin
- omien oppimisen taitojen tiedostamiseen ohjataan
- erityisen tuen tarpeen (esim. oppimisvaikeuksien) huomioiminen eri vaiheissa ja tilanteissa

- avustajan käyttäminen tarvittaessa

(Hämäläinen et. al 2007, 178.)

Erityinen-projekti loi erityistuen tarpeessa oleville opiskelijoille turvattua reittiä työelämään ("Polku työelämään") yhteistyössä työelämän kanssa. Erityisopiskelijan ohjauksen tapaan kiinnitettiin erityistä huomioita. Opiskelijan hyvän ohjauksen keskeiset periaatteet kerättiin "huoneentauluksi" seuraavasti:

ERITYISOPISKELIJAN OHJAAMINEN

- kerro ensin kokonaiskuva
- esitä asiat palasina, selkeinä osina, järjestelmällisesti
- pilko asiat palasiksi
- käytä selkeää kieltä
- käytä kuvallista kieltä – kuvainnolliset ilmaisut
- ota esimerkkejä – mitä seuraa, jos...
- ensin kuuntele – sitten tee
- aina on lupa kysyä
- perustele, mitä tehdään
- ohjaa tarpeeksi rauhallisesti
- anna positiivista palautetta
- muista myönteisyys
- kiinnostu aidosti ja ole läsnä
- toimi ihmisenä samalta tasolta
- henkilökohtaisuus tärkeää, ei yleistetä
- ehdottomuus pois, ei hyökätä
- oma asenne heijastuu opiskelijaan
- joustavuus tärkeää
- rauhallisuus tärkeää
- rauhallisesti keskustellen
- älä menetä malttia
- ei kiirettä
- johdonmukaiset pelisäännöt

Esteettömässä oppimisympäristössä jokainen voi ominaisuuksistaan huolimatta toimia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tällöin ei ole liikkumiseen liittyviä esteitä, ryhmään kuulumiseen, eikä psyykkisiin ominaisuuksiin, kuten oppimiseen liittyviä esteitä. (Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21, Hämäläinen et. al 2007, 179.)

Opetuksen ja ohjauksen keskeinen ajatus on että rohkaisemalla nuorta luottamaan olemassa oleviin kykyihinsä ja tukemalla hänen kasvuaan kokonaisvaltaisena *holistisena* ihmisenä, saadaan nuori ymmärtämään, että elämässä kaikki osa-alueet vaikuttavat toisiinsa - ei ole elämää, jossa on erotettuna koulu, koti ja vapaa-aika. (Savikuja 2005, 50.)

4 ERILAISTEN OPPIMISYMPÄRISTÖJEN HYÖDYNTÄMINEN

4.1 Oppimisympäristön määrittelyä

Oppimisympäristö on yleisesti määriteltynä paikka, tila, yhteisö tai toimintakäytäntö, jonka tarkoituksena on edistää oppimista (Manninen & Pesonen 1997).

Oppimisympäristön tulee kannustaa sekä opettajan ja oppijan, että myös muiden ryhmäläisten välistä vuorovaikutusta. Sen tulee edistää vuoropuhelua ja ohjata työskentelemään ryhmän jäsenenä. Avoin, rohkaiseva, kiireetön ja myönteinen ilmapiiri kannustaa oppimaan. Vastuu siitä kuuluu sekä opettajalle että oppijalle. (Saulio 2005, 20.)

Oppimisympäristö-termi on syntynyt kuvaamaan perinteisestä opettajajohtoisesta luokka- ja kurssiopetuksesta poikkeavia opiskelukäytäntöjä. Oppimisympäristössä on keskeistä:

- oppijan oma aktiivisuus ja itseohjattu opiskelu korostuu
- opiskelu tapahtuu ainakin osittain joko simuloitussa tai todellisessa reaali maailman tilanteessa
- opiskelijoilla on mahdollisuus olla suoraan vuorovaiku-

tuksessa opittavan asian kanssa

- opetuksen suunnittelussa korostuu ongelmakeskeisyys oppiainekeskeisyyden sijaan
- opiskelu on kokonaisvaltainen ja pitkäkö prosessi lyhytkestoisten oppituntien sijaan
- opiskelijan tukena on tukihenkilöitä ja asiantuntijoita
- opettajan rooli muuttuu tiedon jakajasta organisoijaksi ja tukihenkilöksi

(Manninen et. al 2007, 19)

Oppimisympäristöä voidaan kuvata Pyykön ja Ropon (2000, 17-23) mukaan avoimena, jatkuvasti muuttuvana pedagogisena elämysmaailmana, jossa tapahtuva dialogi on oppimisen ja kehityksen perusta. Oppimisympäristön voidaan ajatella muodostuvan seuraavista elementeistä:

- sisällöllinen oppimisympäristö: päämäärät, tavoitteet, sisällöt ja toiminta
- sosiaalinen oppimisympäristö: vuorovaikutusverkot, ryhmäkoot, työskentelytavat
- kulttuurinen oppimisympäristö: arvot ja tavat, ihmiskäsitys, mediat, ajan ilmiöt
- fyysinen oppimisympäristö: välineet, tilat, opetusjärjestelyt ja tilojen arkkitehtuuri
- esteettinen oppimisympäristö: kokemuksellinen kokonaisuus, mielekkyys ja kauneusarvot

(Nurminen R, 2005, 41.)

Tässä kehityshankkeessa oppimisympäristö jaotellaan viiteen eri kokonaisuuteen Manninen et. al (2007) mukaan:

Fyysinen oppimisympäristö

Oppimisympäristöä tarkastellaan fyysisenä tilana. Kyse on siis koulujen ja oppilaitosten opetustilojen suunnittelusta. Työpaikoilla ja työssä tapahtuvan oppimisen yhteydessä tarkastellaan vastaavasti työpisteiden ja huoneiden suunnittelua. Keskeistä tässä näkökulmassa on, kuinka erilaiset tilaratkaisut edistävät tai ehkäisevät oppimista. Esimerkiksi luontaisen vuorovaikutuksen, tiedon jakamisen ja kohtaamisen mahdollistavat tilaratkaisut ovat tärkeitä opetusta suunniteltaessa. Tilojen turvallisuus, viihtyisyys, mukavuus ja terveellisyys on tärkeä huomioida. (Manninen et al. 2007, 38; Saulio 2005, 19.)

Sosiaalinen oppimisympäristö

Sosiaalisessa oppimisympäristössä korostuu henkisesti ja psykologisesti oppimista tukevan ilmapiirin luominen. Oppimisen kannalta oleellista on ryhmäprosessit, yhteistoiminnallisuus, vuorovaikutus, kommunikaatio ja dialogi. Osallistujien välinen luottamus, yksilöiden kunnioitus ja ryhmädynamiikka on oppimisen perusta.

Oppimista tukeva ilmapiiri voidaan määritellä seuraavasti:

- molemminpuolisen kunnioituksen ilmapiiri – oppimista edistää osallistujien keskinäinen arvostus ja kunnioitus
- yhteistyön ilmapiiri – myös toiset ihmiset ja heidän kokemuksensa on oppimisen lähde muille
- molemminpuolisen luottamuksen ilmapiiri – opiskelijoiden ja opettajan täytyy luottaa toisiinsa, jotta tehokas oppiminen mahdollistuisi
- tukea tarjoava ilmapiiri – ryhmän ja vetäjän tulee pyrkiä tarjoamaan tukea ja kannustusta opiskelijoille
- avoimuuden ja luonnollisuuden ilmapiiri – toisensa tuntevat opiskelijat voivat olla avoimia ja luonnollisia ja valmiita kokeilemaan uusia asioita ja oppimaan uusia asi-

oita

- mielihyvän ilmapiiri – oppimisen tulee olla miellyttävä kokemus
- ihmisyyden ilmapiiri - osallistujat tuntevat tulevansa kohdelluiksi ihmisinä

(Manninen et. al 2007, 39; Saulio 2005, 19-20)

Vaikka edellinen määritelmä oli kohdennettu Knowlesin (Manninen ym. 1988) mukaan nimenomaan aikuisopiskelijoille, sopii se erittäin hyvin myös aikuisille ja nuorille erityisopiskelijoille yhdessä tekemisen opintoihin (vrt. pajaopinnot).

Tekninen oppimisympäristö

Teknisen oppimisympäristön näkökulmasta pohditaan, miten ja millä tavoin tieto- ja viestintätekniikkaa hyödynnetään opetuksessa ja oppimisen tukena. Puhutaan toisaalta teknologian ”sisään” rakennetuista oppimisympäristöistä ja toisaalta teknologian hyödyntämisestä erilaisissa oppimistilanteissa. Käytännössä korostuu nykyisin erityisesti www-pohjainen, digitaalinen ja mobiili teknologia. (Manninen et. al 2007,40.)

Paikallinen oppimisympäristö

Oppimisympäristö määritellään paikkoina ja alueina, koulun ulkopuolisina tiloina ja paikkoina (luonto, kaupunki, museot, näyttelyt, palvelujärjestelmä, kulttuuripalvelut, muut oppilaitokset jne.) Oppiminen tapahtuu mahdollisimman aidoissa ympäristöissä. Taustalla on ns. kontekstuaalinen oppimiskäsitys (Kauppi 1993, 1995), jonka mukaan opiskelu ja oppiminen pitäisi toteuttaa mahdollisimman aidoissa tilanteissa, jotta opittua voisi myös soveltaa myöhemmin (”Uimaan oppii vedessä”). (Manninen et. al 2007, 40.)

Didaktinen oppimisympäristö

Peruskysymys didaktisen oppimisympäristön suunnittelussa on, miten opiskelutilanteeseen rakennetaan oppimiseen sytyttäviä ärsykeitä, jotka parhaalla mahdollisella tavalla tukevat oppimista. Lisäksi vastauksia haetaan kysymyksiin:

- mikä opetustapa soveltuu parhaiten?

- minkälaiset oppimateriaalit tukevat oppimista parhaiten?
- miten erilaisia aisteja hyödynnetään parhaiten
- mitä aisteihin liittyviä oppimateriaaleja (teksti, kuvat, ääni) ja harjoituksia käytetään?
- miten opiskelija haastetaan oppimaan?
- miten oppimista tuetaan?

(Manninen et. al 2007, 41.)

4.2 Käytössä olevat oppimisympäristöt opiskelijan tukena

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen Jyväskylän toimipisteen arkea koskeva kysely opetushenkilöstölle keväällä 2008 tuotti seuraavanlaisen kuvan käytetyistä oppimisympäristöistä.

Fyysinen oppimisympäristö. Toimipistettä ei ole alun alkaen rakennettu kouluksi, vaan toimistotiloiksi, joten fyysinen oppimisympäristö on mukautettu sen mukaan. Toimipisteessä on viisi luokkahuonetta, joista kaksi toimii tietotekniikkaluokkana. Lisäksi on pieni opetuskeittiö, johon mahtuu työskentelemään 2-4 opiskelijaa kerrallaan. Vieressä on ryhmätyötila, jossa voi työskennellä myös tietokoneilla. Aulaan on pyritty luomaan mahdollisuus ryhmätyöskentelyyn, ja myös tilaa opiskelijoiden kohtaamiselle ja keskustelulle. Aula muunnetaan hetkessä myös suuremmaksi ”juhlatilaksi”. Opettajien omia työhuoneita käytetään välillä ohjauksen ja keskustelun tiloina.

Luokkahuoneissa fyysiset olosuhteet ja tilaratkaisut ovat melko perinteisiä. Erilaisten opetusmenetelmien käyttö on kuitenkin pienissäkin tiloissa mahdollista soveltuvin osin, myös opiskelijoiden eriyttäminen vapaana oleviin muihin tiloihin tai luokkiin on käytössä koko ajan. Isoimmassa luokkahuoneessa on mahdollisuus eriyttää opetusta luokan sisällä - jo-

kaisella opiskelijalla on oma tietokone, oma pulpetti ja lisäksi vapaata tilaa, joka mahdollistaa muunlaista toimintaa.

Käytössä ei ole erityisiä työsaleja, liikuntatiloja, kirjastoa tai asuntolaa. Myös varsinaista omaa pihaympäristöä ei ole, sen sijaan kaupungin tarjoama rikas oppimisympäristö aukeaa välittömästi koulun ovelta.

Kuitenkin luokkahuoneiden fyysiset olosuhteet ja tilaratkaisut on hyödynnetty erilaisten opetusmenetelmien käytössä – yhteistoiminnallinen oppiminen, projektioppiminen ja samanaikaisopetus monipuolistavat annettavaa opetusta.

Opetustilojen kehittäminen vaatii tilaratkaisujen uudelleen miettimistä. Esteettömyys ja väljät tilat ovat tärkeitä opetuksen kehittämisen edellytyksiä, toisaalta opetusta voidaan suunnata yhä enemmän koulun ulkopuolelle, todellisiin arjen tilanteisiin.

Sosiaalinen ja didaktinen oppimisympäristö. Opiskelijoita hyödyntäviä aktivoivia opetusmenetelmiä hyödynnetään opetuksessa koko ajan soveltuvin osin. Opiskelijoiden oma osallistuminen tuntien kulkuun on tärkeää. Opetuksen kuluessa käydään läpi keskusteluja, joissa jokaisen oma mielipide ja ajatus tulee esiin (myös niiden joille kommunikointi on hidasta tai puutteellista), jokaisen ajatuksia kunnioitetaan. Aktiivinen keskustelu on osa arkea. Vertaisohjaus on myös tärkeää. Opiskelijoiden on hyvä saada tukea toisiltaan.

Opetusmenetelminä käytetään monipuolisia menetelmiä oppiaineesta riippuen mm. yhteistoiminnallisia menetelmiä, samanaikaisopetusta, työpajoja, teemapäiviä.

Erilaiset tutustumiskäynnit koulun ulkopuolella on ollut tärkeää. Uusien opiskelijoiden tutustumiskäynneillä nykyiset opiskelijat ovat toimineet osin ”tutoreina”, opiskelijoita on innostettu myös toimimaan koulutusmessuilla koulutuksen esittelijöinä tai avoimissa ovissa oppilaitoksen esittelijöinä.

Ryhmäytymiseen ja hyvän opiskeluympäristön luomiseen on pyritty kiinnittämään paljon huomiota opiskelujen aikana. Etenkin alkuvaiheessa ryhmäläisten tutustumiseen omaan ryhmäänsä, vähitellen toisiin ryhmiin ja oppilaitoksen henkilökuntaan on käytetty aikaa. Myös lähiympäristöä on tehty vähitellen tutuksi. Yhteiset pienimuotoiset tapahtumat koko toimipisteessä (mm. pop-baari, retket, juhlahetket) on koettu tärkeiksi.

Jokainen ryhmä tekee omat säännöt lukukauden alussa ja päivittää niitä lukuvuoden aikana. Ryhmäytyminen myös talon muiden ryhmien kanssa on tärkeää. Yhteiset tapahtumat, valinnaisaineryhmät ja yhteiset liikuntatunnit ovat pohja yhteisöllisyydelle. Lisäksi käydään yhdessä oppilaitoksen ulkopuolella (kaupat, kirjasto, kaupungin tapahtumat).

Paikalliset oppimisympäristöt. Oppilaitos sijaitsee aivan kaupungin ydinkeskustassa, joten mahdollisuuksia paikallisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen on paljon. Niitä on hyödynnettykin varsin paljon. Jo pelkästään kaupunkimiljööhön tutustuminen on keskeistä ja lähistöllä olevaa luontoa hyödynnetään paljon, esimerkiksi liikuntatuntien yhteydessä. Myös työelämän eri toimipisteitä hyödynnettiin säännöllisesti, kyseessä on nimenomaan työhön tutustumisjaksojen aikana tutustujana oleminen. Kaupungin eri palvelujen käyttöä kuvataan myös säännölliseksi, etenkin kaupoissa käynti kuuluu opetuksen sisältöön, mm. arjen taitojen tuntien yhteydessä. Myös lähistöllä sijaitsevaa kaupungin kirjastoa käytetään säännöllisesti (mm. tutustumisinfo, eri oppiaineiden sisällä materiaalin etsiminen – äidinkieli, opiskelu- ja työelämävalmiudet, arjen taidot)

Perjantai-iltapäivisin hyödynnetään usein kaupungin tarjoamia ilmaisia museo- ja taidenäyttelykäyntejä.

Käytössä olevat oppimisympäristöt Jyväskylän toimipisteessä

	1 = ei lainkaan	2 = satunnai- sesti	3= säännöl- lisesti
Työelämä (työhön tutustumisjaksot)			x
Palvelujärjestelmä (työvoimatoimisto, Kela, sosiaalitoimi, terveystalvelut)		x	
Palvelut (verotoimisto, kauppa, posti, pankit, vakuutusyhtiöt...)		x	x
autokoulu		x	
Julkiset liikennevälineet		x	
Työpajat	x		
Koti		x	
<i>Vapaa-aika</i>			
harrastustoiminta		x	
urheiluseurat	x		
liikuntahallit, -kentät		x	
3.sektori (yhdistykset, järjestöt)		x	
kirjasto		x	x
museot		x	
taidenäyttelyt, galleriat		x	
teatteri		x	
julkiset tapahtumat, tilaisuudet		x	
Luonto, piha-alueet, kaupunkiympäristö			x
<i>Media</i>			
televisio		x	
radio		x	
sanoma- ja aikakauslehdet		x	
Kirkko, seurakunta, uskonnolliset yhteisöt		x	
<i>Muut koulutuksen järjestäjät</i>			
muut oppilaitokset		x	
vapaa sivistystyö (työväen- ja kansanopistot)		x	
<i>Verkko</i>			
internet			x
oppimisalustat (esim. Moodle)		x	
tietokoneohjelmat		x	

Tekninen oppimisympäristö. Opetuksen tukena on hyvät, korkealaatuiset tietokoneet. Niitä hyödynnetään laaja-alaisesti atk-opetuksessa. Tieto- ja viestintäteknikkaa käytetään opiskelijoiden tarpeen mukaan läpi koko lukuvuoden.

Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen Moodle-oppimisympäristöä on käytetty vasta osittain oppilaitoksessamme lähinnä tietotekniikan tunneilla, sen hyödyntäminen lähitulevaisuudessa myös muissa oppiaineissa olisi suotavaa.

Opiskelijan aktivoimisessa ja eriyttämisessä tietotekniikan hyödyntäminen (esim. netti) palvelee hyvin. Eriyttämistehtävät ovat usein verkossa (esim. opinto-ohjauksen tunneilla).

5. UUSIA OPPIMISYMPÄRISTÖJÄ OIVALTAMAAN – TYÖPAJATOIMINTA KÄYNNISTYY

5.1 Hankkeen lähtökohtia

Jyväskylän toimipiste on pieni yksikkö, jossa on monia mahdollisuuksia toimia joustavasti yhdessä. Aikaisemmin toimipisteen opiskelijaryhmät ovat toimineet toisistaan melko erillisinä ryhminä. Myös vertaistuki on jäänyt vähäiseksi opiskelijoiden kesken. Henkilökuntakin on toiminut melko erillään.

Muutoksen tuulet ovat vähitellen muuttaneet toimintaa kohti yhteisöllisempää toimintaa.

Ammatillisena erityisoppilaitoksena kehittyminen vaatii jatkuvaa toiminnan ja opetuksen arviointia ja kehittämistä. Vuosi on lyhyt aika valmentavaan ja kuntouttavaan opetukseen ja ohjaukseen, joten laadukkaalla opetuksella ja ohjauksella erityistä tukea tarvitseva opiskelija saa parhaan mahdollisen hyödyn - itsetunnon vahvistuminen ja valmiudet jatko-opintoihin on tärkeä pohja tulevalle.

Oiva-hankkeen taustalla on koko toimipisteen sekä yhteisöllisyyden (erityisesti sosiaalinen ja didaktinen oppimisympäristö) että yhteisen suunnittelun (erityisesti didaktinen, mutta myös fyysinen, sosiaalinen, tekninen ja paikallinen oppimisympäristö) kehittäminen. Koko toiminnan taustalla on valmentavan koulutuksen päätavoite eli se, että opiskelijalla on koulutuksen päätyttyä mahdollisimman hyvät valmiudet ammatillisin opintoihin, työhön tai itsenäiseen elämään.

5.2 Kohderyhmän kuvaus

Hankkeeseen osallistuvat opiskelijat ovat *Ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opiskelun ja ohjauksen* ryhmistä. Opiskelijoita on yhteensä 25. *Akva-ryhmän* opiskelijat ovat pääosin 16-20-vuotiaita oppimisvaikeuksisia nuoria. Taustadiagnoosina saattaa olla esimerkiksi dysfasia, kehityksen viivästymä, adh/d, Aspergerin syndrooma, lievä autismi, lievä kehitysvamma tai liikuntavamma. *Meku-ryhmän* opiskelijat ovat mielenterveyskuntoutujia, joiden ikä vaihtelee 18-30 vuoteen. Taustalla saattaa lisäksi olla myös akva-ryhmässä esiintyviä diagnooseja.

Opiskelijoiden erityisen tuen tarve on hyvin monimuotoista – vaikeudet oppimisprosessissa, keskittymisessä, tarkkaavaisuuden ylläpitämisessä, hahmottamisessa ja jaksamisessa sekä itsetunnon ja elämänhallinnan vaikeudet (oman arjen sujuminen, vuorovaikutustilanteet ym.) hankaloittavat oppimisprosessia. Etenkin meku-opiskelijoilla tuen tarve kohdistuu oman jaksamisen arviointiin ja tukemiseen.

5.3 Työpajatoiminnan tavoitteet

Työpajatoiminnan taustalla on vahvasti opetussuunnitelman *toiminnalliset perusvalmiudet ja elämänhallinta- sekä opiskelu- ja työelämävalmiudet-opintokokonaisuudet*, joihin myös tavoitteet perustuvat. Työpajoihin käytetään opetussuunnitelmasta tunteja myös seuraavista

oppiaineista: ammatillisen koulutuksen ja työelämän tuntemus, liikunta ja terveystieto sekä myös yleisaineita soveltuvien osin (äidinkieli, matematiikka, atk).

Työpajojen tavoitteena on edistää koulumme yhteisöllisyyttä, vahvistaa opiskelijoiden itsetuntemusta, edistää opiskelijoiden vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja kehittää opiskelijoiden arjen- ja elämänhallintataitoja sekä auttaa opiskelijoita oivaltamaan oman yrittämisen ja tekemisen merkitystä yhteisten ja omien päämäärien saavuttamiseksi.

Opiskelijoiden omat henkilökohtaiset tavoitteet valmentavan koulutuksen aikana tulevat työpajoissa selkeästi esille. Erityisen tuen tarpeiden synnyttämiä taitoja pyritään mahdollisuuksien mukaan huomioimaan ja harjoittelemaan kaikessa työpajatoiminnassa. Hyvin-kin yksilölliset opetusratkaisut ovat mahdollisia tilanteen vaatimalla tavalla.

Opiskelijan tarpeisiin pohjautuen voidaan osallistua johonkin pajaan painotetummin. Opiskelija, jolla on omassa arjessa paljon haasteita, voi olla mukana useammankin jakson arjentaitojen pajassa. Opiskelija, jolla arki sujuu, valitsee esimerkiksi kädentaitojen pajan. Opiskelija, jolle jatkosuunnitelman kannalta keskeisintä työelämään tutustuminen, on pajapäivinä työpaikoilla. Osa opiskelijoista on voinut vaihtoehtoisesti tehdä heille jatko-opintojen kautta keskeisiä muita opintoja (vastuuopettajan ohjauksessa). Suositeltavaa on kuitenkin, että opiskelija kävisi vuoden aikana kaikissa pajoissa.

Toisaalta työpajoissa tulee selkeästi esille myös opiskelijoiden erilaiset vahvuudet, jotka muilla tunneilla saattavat jäädä huomaamatta. Omissa taidoissaan vahvemmat voivat ohjata ja opastaa taitoja vielä harjoittelevia ryhmäläisiä (ns. vertaistuki/-ohjaus).

Ennen työpajajaksojen aloitusta opettajat ja ohjaajat kokoontuvat yhteen suunnittelemaan pajajaksojen tavoitteita opiskelijan näkökulmasta. Silloin pohjana toimii vastuuopettajan ja opiskelijan yhteinen keskustelu työpajan henkilökohtaisista tavoitteista.

Suunnittelupalaverissa käydään läpi seuraavat asiat:

1. Työpajassa opiskelevat opiskelijat
2. Opiskelijoiden yleiset tavoitteet ja ohjaustarpeet (Hojks)
3. Käydään läpi seuraavat kohdat opiskelija ja työpaja kerrallaan. Mietitään,
  - 1) mikä on opiskelijan taitotaso/ osaamistaso työpajassa tällä hetkellä
  - 2) mitkä ovat realistiset ja spesifit tavoitteet seuraavalle jaksolle tässä työpajassa (1-2 osa-aluetta)
  - 3) mitkä ovat tarvittavat materiaalit, välineet, lähestymistavat, ryhmä- ja yksilö-opetukseen käytettävä aika, muut resurssitarpeet
  - 4) mitkä ovat tarvittavat tukitoimet (kuka, mitä, milloin, kuinka kauan, kuinka usein tekee?)
  - 5) missä ajassa asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa ja mitkä asiat vaikuttavat onnistumiseen

5.4 Työpajojen toimijat

Työpajojen ryhmäjako perustuu opiskelijoiden omaan valintaan ja tuen tarpeen määrittämiseen ohjaukseen. Ryhmässä on 7-10 opiskelijaa. Ryhmät ovat sekaryhmiä. Pajapäivät toteutuvat perjantaisin. Yksi pajajakso kestää aina 7 viikkoa.

Työpajoissa työskentelee ryhmien vastuupettajat (3), opinto-ohjauksesta vastaava opettaja ja koulunkäyntiavustajat (2), jotka toimivat ohjaajina, sekä tarpeen mukaan muita toimijoita (opintos sihteeri, atk-opettaja, mikrotukihenkilö). Toiminnassa on ollut mukana myös harjoittelijoita eri oppilaitoksista.

Opettajien/ohjaajien roolit ovat hyvin monenlaiset työpajapäivän aikana – he toimivat uuden asian opettajana, opetusjärjestelyjen ohjaajana, tuen antajana, motivoijana, kannustajana, sovittelijana jne. Työpajoissa on kaksi vastuuhenkilöä/ryhmä. Opetus ja ohjaus on ennalta tarkkaan suunniteltua (päivän tavoite, toiminta ym.). Toteutukseen tuo kuitenkin oman särmänsä opiskelijoiden oma sen hetkinen tilanne/vointi. Opetuksen tulee pystyä mukautumaan ja joustamaan tilanteiden mukaan.

5.5 Työpajojen keskeiset sisällöt

1 Arjen taidot-työpaja :

Arjen taidot-työpajoissa pyritään tekemään monenlaisia arjen asioita, joita jokainen omassa elämässä tarvitsee. Pajojen sisältöä tarkennetaan kunkin jakson alussa opiskelijoiden kanssa yhdessä suunnitellen. Sisältöalueet esitellään seuraavassa:

- erilaisten perusruokien valmistaminen: puuron, perunoiden ja makaronien keittäminen, peruskastikkeiden teko
- sämpylöiden leipominen
- koko ”päivän menun” valmistaminen (suunnittelu, kaupassa käynti, ruoan valmistus, ruokailu)
- kulttuuripajan toteuttaminen (esim. afgaaniruoka)

Ostosten tekeminen eri kaupoissa:

- Vaatteiden hankinta
- Päivittäistavaroiden ostaminen
- Hygieniavälineiden hankkiminen
- Hintavertailujen tekeminen eri maksutapojen välillä
(mm. käteismaksu, luottokortti, osamaksu, ”pikavipit”)

Kodin siivous:

- pesuaineet
- siivousvälineet
- ikkunoiden pesu
- wc:n pesu
- lattioiden pesu

Vaatehuolto:

- pyykin pesu, pyykkikoneen käyttö, pyykin lajittelu, lämpötila, sopivat pesuaineet
- lakanoiden pesu, silitys, pussilakanan käyttö
- kenkien huolto

Kierrätys

- peruskierrätys
- kirpputorit
- opintokäynti esim. kierrätyspisteessä

Asioiminen:

- Kela
- Työvoimatoimisto
- Verotoimisto
- Sosiaalitoimisto
- pankit (pankkikortin hankkiminen, säästötilin tekeminen)
- henkilökortin hankkiminen
- matkalippujen hankkiminen
- apteekissa käynti (reseptin uusiminen)
- kirjastokortin hankkiminen
- ruokailu ravintolassa

Pienimuotoisen kahvitilaisuuden järjestäminen

- avoimet ovet
- ystävänpäivähetki
- muut yhteiset hetket

Arkiliikunta

- perusliikkuminen arjessa
- taidenäyttelyissä ja museoissa käynti
- ”liikuntapiirakka” osaksi omaa arkea

Hygieniapassi

- perustieto hygieniasta
- hygieniapassin suorittaminen

2 Kädentaidot- työpaja

Työpajoissa tehdään monenlaisia kädentaitojen töitä. Pajojen sisällöt mukailevat pitkälti ensimmäisen pajajakson sisältöjä. Ajankohtaan liittyvät muutokset huomioidaan (esim. joulu-, ystävänpäivä- ja pääsiäisaiheet).

Ensimmäinen pajajakso:

1. paja: Lyhdyt (helmillä, lasimaalilla ja rautalangalla koristelu)
2. paja: Kankaanpainanta (esim. oman tyyny, kassi, leivinliina tai T-paidan painaminen)
3. paja: Eko- paja (esim. askartelu luonnonmateriaaleilla)
4. paja: Servettiaskartelu (esim. kiviin, kukkapurkkeihin tai kaakeleihin)
5. paja: Kylttejä kodin sisustukseen
6. paja: Naamio kipsinauhasta omien kasvon piirteiden mukaan

7. paja: Pienet pahviset lahjarasiat (leikkaus, muotoilu, koristelu)

3 Puutyöpaja

Puutyöpajassa opiskelijat tekevät yhdessä valittuja tuotteita. Osa tuotteista tehdään ”sarjatyönä” opiskelijatyönä myytäväksi. Valmistettavia tuotteita ovat esimerkiksi:

- puinen niskatuki (saunaan)
- cd-teline
- muovipussitalo
- keittiötarvikkeita (esim. paistolasta)

Lisäksi puutyöpajassa valmistetaan tavaroita, esimerkiksi kädentaitojen pajan käyttöön (esim. kyltit, puusoittimet).

5.6 Työpajojen toteuttaminen

Kevään 2008 aikana loimme valmentavien tiimissä yhteissuunnittelun avulla pohjaa uudelle oppimisympäristölle – kartoitimme olemassa olevia oppimistapoja ja oppimisympäristöjä, arvioimme opetuksen laatua. Suunnittelimme tulevaa lukuvuotta uudella silmällä – miten voisimme uudistaa opetusta ja ohjausta laadun kehittämiseksi, muistaen samalla yhteistoiminnallisuutta, yhteisöllisyyttä ja toiminnallisuutta tukevat opetusmenetelmät.

Työpajatoiminta tuntui luontevalta vaihtoehdolta. Valmentavien ryhmille rakennettiin yhteinen toimintasuunnitelma, jota alettiin toteuttaa syyslukukauden alusta. *Orientaatiojakson* tavoitteena oli tukea opiskelijaa ryhmän ja kouluyhteisön jäsenyyteen, jotta hän rohkaistuisi toimimaan erilaisten ihmisten ja ryhmien kanssa erilaisissa tilanteissa ja toimintaympäristöissä – ja samalla luotiin pohjaa mielekkäälle ja turvalliselle opiskeluympäristölle. Orientaatiojakso oli myös valmentautumista työpajoissa työskentelyyn. Orientaatiojaksolla ryhmäytymiseen kiinnitettiin erityistä huomioita, alussa tutustuttiin omaan ryhmään, vähitellen muihin ryhmiin yhteisen suunnitelman mukaan. Toimintahetket/päivät pitivät sisällään mm. yhteisiä tutustumishetkiä, retkiä lähiympäristöön, kau-

punkisuunnistuksen keskustassa ja suunnittelupäivän Metsärannassa. Orientaatiojakson tavoitteena oli myös tehdä kouluuyhteisöstä opiskelijaa kannustava ja motivoiva.

Lisäksi opetusohjelmaan kuului ensimmäisten viikkojen aikana jokaisen opiskelijan tuen tarpeen määrittäminen opiskelijahaastattelujen (hojks- keskustelut), erilaisten kartoitusten, taustatietojen (mm. siirtohojks, lausunnot) avulla. Näin saimme lisätietoa opiskelijan tieto-taitotasosta ja myös siitä, millaisia tavoitteita opiskeluvuodelle on hyvä asettaa.

Yhteistä toiminta- ja suunnittelupäivää vietimme Invalidiliiton Metsärannassa, pienessä leirikeskuksessa Vesangassa. Päivän aikana ryhmät suunnittelivat eri työpajojen sisältöjä. Työpajoiksi valittiin arjen taidot-, käden taidot- ja puutyöpaja.

Työpajat aloitettiin syyskuun puolivälissä. Ne toteutuivat jokaisena perjantaina pajakoh-
taisen suunnitelman mukaan. Joulukuun mennessä pajoja ehti toteutua kahtena eri jaksena,
eli yhteensä 14 kertaa.

Esimerkki Arjentaitojen-pajapäivästä

Teema: Perusaterian valmistaminen

Suunnitelma:

	Sisältö	Tavoite
klo 8.30-9.00	Päivän ohjelma, omat tavoitteet päivälle	Opiskelija motivoituu ja rohkaistuu itse tekemään ja kokeilemaan perusaterian valmistamista
9.15-10.45	Ruoan laitton läpikäyminen (kinkkukiusaus, porkkanaraaste, suklaakiisseli), työnjako huom! kirjallinen materiaali, sen läpi käynti, tarvittaessa selkoversio, kuvat	Opiskelija valmistaa ruokaa yhdessä parinsa kanssa
10.45-11.15	Pöydän kattaminen -leivät, juomat, margariini	Opiskelija kattaa pöydän ja ruokailee hyvien tapojen mukaisesti
11.15-11.45	Ruokailu	
12.00-13.00	Keittiön siivous	Opiskelija pitää keittiön puhtaana
13.00-13.30	Asiointiharjoitus: kuukausilipun hankkiminen Matkakeskuksesta/ 2 opiskelijaa	Opiskelija oppii hankkimaan itsenäisesti matkalipun
	Päivän palaute/ itsearviointi	Opiskelija oppii arvioimaan omaa työskentelyään, hän oppii arviomaan myös omaa tuen tarvettaan

Yhteenveto pajapäivän kulusta:

Päivä etenee suunnitelman mukaisesti kuuden opiskelijan ja kahden opettajan ja harjoittelijan voimalla. Opiskelijat tekevät töitä pienissä ryhmissä. Opiskelijoiden omat erityistarpeet huomioidaan. Päivän päätteeksi kerätään palaute toiminnasta. Seuraavana koulupäivänä opiskelijat kirjoittavat oppimispäiväkirjaan koontia ja itsearviointia pajatyöskentelystä.

Kuvaus yksittäisen opiskelijan erityisen tuen tarpeesta:

Eini on 16-vuotias laajoja oppimisvaikeuksia omaava opiskelija. Hän on dysfasianuori, jolle erityisesti kielellinen ymmärtäminen ja puheen tuottaminen on vaikeaa. Oman toiminnan ohjaus on puutteellista, toiminnassa pysyminen tuottaa vaikeuksia. Motorinen työskentely on kankeaa. Myös pitkäjänteinen toiminta tuottaa vaikeuksia. Väsymys iskee ja uudelleen motivointi voi olla työlästä.

Eini saapuu kouluun jo 15 minuuttia ennen päivän alkua, kuten hänen tapoihinsa kuuluu. Eini seuraa opetusta alusta asti tarkkaan. Hänelle annetaan selkokielliset ohjeet toiminnasta. Toiminnan vaiheessa ohjeita noudatetaan kohta kohdalta, niin, että hän itse lukee ohjeen ja kertoo, mitä seuraavaksi pitää tehdä. Tekemistä pitää selventää kaiken aikaa. Toiminnan aloittamisessa ja tehtävästä toiseen siirtymisessä hän tarvitsee jatkuvaa ohjausta – selkeitä yksinkertaisia ohjeita, useita kertauksia. Oikeiden tarvikkeiden valitseminen on vaikeaa ja hidasta. Mikäli opettaja siirtyy sivummalle, hänen toimintansa keskeytyy.

Porkkanaraasteen teko osoittautuu hyvin haasteelliseksi. Hän tarvitsee koko ajan otteissa tukemista, kun tulee itsenäisen toiminnan vuoro kuorimaveitsi pyörähtää kädessä ja oikeaa kuorintalinjaa ei enää omatoimisesti löydy. Eini hokee koko ajan: ”Minulla on niin huonot motoriset taidot, minulla on niin huonot motoriset taidot... Saulikin (Einin ”kaukorakkaus”) toivoisi varmasti, että minä osaisin kuoria tämän porkkanan...” Kohta silmiin kirpoo kyöneleet ja samassa veitsi luiskahtaa niin, että sormen päähän tulee pieni haava.

Samassa koko sen hetkinen maailma sumenee. Valtava tunneryöppy johtaa itkuun, joka ei tahdo lakata millään. Einin on siirryttävä toiseen huoneeseen, jossa yhdessä opettajan kanssa käydään tilannetta läpi, laitetaan laastaria - moneenkin kohtaan. Puhutaan työn tekemisestä, hankalista hommista, ihastumisesta, voimakkaista tunteista – ja siitä, miten tärkeää tunteiden hallitseminen on – aina ei voi antaa niiden viedä mennessään. Eini koaa pitkään itseään, itkeskelee ja haluaa olla yksikseen. Loppukattausta hän seuraa lähinnä sivusta. Päivän päätteeksi, kun opettaja kysyy häneltä, millainen päivä oli, hän vastaa tyytyväisenä: ”Ihan kiva!” – ja lähtee tyytyväisenä viikonlopun viettoon - kuten aina.

5.7 Opiskelijana työpajassa

5.7.1 Mirva – akvalainen

Mirva on 16-vuotias Akva-koulutuksen opiskelija.

Motoriset taidot, nimenomaan käden taidot ovat hänen vahvuutensa. Molempien käsien ja katseen yhtäaikainen käyttö onnistuu siis hyvin, olipa kyseessä kynä tai työkalu – hän on erittäin hyvä piirtäjä. Pidemmällä kävelymatkoilla on huomioitava jaksaminen - hän tarvitsee avukseen pyörätuolin, mikäli matka on pitempi kuin 500 metriä.

Päivittäistoiminnot sujuvat häneltä vaihtelevasti. Hän huolehtii hygieniastaan hyvin.

Vaatteiden puhtaudesta hän toivoo oppivansa huolehtimaan entistä enemmän itse – silitäminen ja peseminen ovat olleet toistaiseksi äidin töitä. Hän huolehtii riittävästä ravinnonsaannista, tosin ruoanvalmistukseen ja leipomiseen hän toivoo enemmän itsenäistymistä. Hän huolehtii oman kodin järjestyksestä ja siisteydestä, mutta varsinaiset siivoustoimenpiteet jäävät muulle perheelle. Ympäristössä liikkuminen sujuu tutussa ympäristössä, hän pystyy toimimaan myös vieraassa ympäristössä. Hän haluaa oppia liikkumaan julkisilla kulkuneuvoilla, ostamaan matkaliput ja rohkaistumaan myös neuvonkysymiseen. Asioiminen sujuu kirjastossa, mutta muissa virastoissa hän tarvitsee tukea. Hän käyttää puhelinta asiointiin.

Vapaa-ajalla Mirva harrastaa päivittäin piirtämistä, netissä surffailua ja videopelien pelaamista. Hän toivoisi myös kodin ulkopuolisia harrastuksia, kuten esimerkiksi liikuntaa, mutta omalta paikkakunnalta puuttuu erityisryhmille suunnattu toiminta.

Oman elämän hallinta sujuu Mirvalta hyvin – hän tuntee omat vahvuutensa ja kehittämisalueensa, hän osaa ilmaista omia ajatuksiaan ja uskoo omiin kykyihinsä. Hän ottaa omista asioista melko paljon vastuuta, vaikka se välillä tuntuukin vaikealta, kun vanhemmat hoitavat vielä paljon hänen asioitaan. Hän kokee omaavansa taitoja hallita stressiä, ongelmatilanteissa hän uskaltaa kysyä neuvoa.

Omasta terveydestään hän pitää hyvää huolta, hän käy säännöllisesti mm. fysioterapiassa. Hän pyrkii huolehtimaan riittävästä unen saannista, tosin uni tahtoo jäädä usein liian vähäiseksi.

Ajanhallinta ei tuota hänelle muuten ongelmia – hän hallitsee kellon käytön, hän on aina paikalla, kun on sovittu. Myös rahankäyttö on hallittua. Hänellä on oma pankkikortti, jota on oppinut käyttämään. Laskujen maksaminen ja pankkitilin tilitietojen seuraaminen tarvitsee vielä harjoittelua.

Yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot Mirva hallitsee yleensä hyvin. Hän osaa ilmaista mieliteensä ja tunteensa, hän osaa kuunnella muita ja hän osaa neuvotella sekä tehdä kompromisseja. Pitkämielisyys teettää välillä töitä. Kun luokassa on liikaa asioita, jotka vievät keskittymiskykyä tai estävät häntä etenemästä suunnitelman mukaan, hän alkaa hermostua. Välillä tilanteet kiristyvät niin, että kaikesta hyvästä yrityksestä huolimatta, hänen pinnansa katkeaa ja hän menettää malttinsa. Tilanne saattaa purkautua aggressiivisena reaktiona tai huutamisena, jota hän välittömästi katuu ja pahoittelee.

(Mirvan toiminnan kuvauksessa käytetty pohjana Toiminnallisten perusvalmiuksien ja elämänhallinnan arviointi-lomaketta.)

5.7.2 Mirva työpajassa

Työpajatoiminta on Mirvan mielestä kiva ja hyödyllinen vaihtoehto muulle opiskelulle. Hän on osallistunut arjen taitojen ja kädentaitojen pajaan. Kolmannen jakson hän on aloittanut puutyöpajassa.

Kädentaitojen pajassa hän pääsi tekemään käsillään monenlaisia töitä. Hän tunsi osaavansa hyvin ja koki tehtävät työt mielenkiintoisiksi. Hän tarvitsi tehtäviin selkeät ohjeet, mutta kun idea oli selvillä, hän osasi tehdä ja sai valmista aikaan. Vaikeuksia aiheuttivat ryhmätilanteet, joissa avun tarvitsijoita oli monta, eikä kaikki jaksaneet odottaa maltillisesti. Mirva kyllä odotti, mutta ei aina jaksanut sietää niitä, jotka toistuvasti vaativat apua, vaikka vuoro ei vielä ollutkaan. Kerran tilanne kärjistyi niin, että sanasota syttyi toisen opiskelijan kanssa, mikä johti ”huitaisemiseen” – ja tilanteen selvittelyn yhteydessä käsiteltiin lopulta pohjalla olevat muutkin erimielisyydet. Tilanteen selvittäminen vaati pitkän keskustelun, anteeksipyyntöä ja uusien sopimusten ja tavoitteiden asettelun – kuinka pyrin entistä enemmän hallitsemaan itseäni vuorovaikutustilanteissa.

Arjen taitojen pajassa Mirva oli aktiivinen toimija. Selkeän ohjeistuksen mukaan hän pystyi toimimaan hyvin, vaihe vaiheelta rauhallisesti edeten. Parin/pienryhmän kanssa toimiminen vaati erityistä huomiota ja keskittymistä siihen, että toiminnan keskelläkin sietää toisten toimintaa ja tilanteiden muuttumista.

Työpajoissa Mirva on mielestään saanut opetella sellaisia taitoja, jotka ovat hänelle tällä hetkellä tärkeitä. Kädentaitojen pajassa hän sai tutustua erilaisiin kädentaitojen tekemisiin (”uusia tapoja tehdä nättejä esineitä”). Arjentaidoissa hän pitää tärkeinä hygienian perusteiden sekä perusruokien opettelua, asiointia kaupungin eri liikkeissä, matkalippujen ostoa ja junalla reissaamisen opettelua (koulutuskokeilu). Hän osallistui myös Nälkäpäivän-

keräykseen sekä Junior Gamesiin (Nuorten vammaisten urheilukisat), jossa osa opiskelijoista oli häntä kannustamassa.

Mirva on mielestään saanut riittävästi tukea työskentelyynsä. Hän kokee hyvänä se, että hänen on mahdollista toimia eri tilanteissa melko itsenäisesti (tuki riittävän kaukana, saatavissa kuitenkin), sillä hänellä on vahva halu itsenäistymiseen. Sosiaalisten tilanteiden hallinnassa tuki on ollut välillä tarpeen, yhteisymmärryksessä ohjaajien kanssa vaikeat tilanteet on voitu ”ohittaa”.

Mirva odottaa jäljellä olevilta työpajoilta lisää perustaitoja omaan arkeensa.

Opiskeluympäristöä Mirva kuvaa monipuoliseksi ja oppimista innostavaksi. Opiskeluryhmät ja ilmapiirin hän on kokenut ”leppoisaksi ja turvalliseksi”.

Ohjauksen hän on kokenut hyväksi. Hänen on ollut helppo olla oma itsensä työpajatilanteissa.

5.8 Työpajojen arviointia

Opiskelijoiden kanssa käytiin palautekeskusteluja työpajajaksojen päätteeksi. Lisäksi kerättiin palautetta työpäivän jälkeisenä koulupäivänä kirjallisesti. Opiskelijoilla oli mahdollisuus vaikuttaa työpajojen toteuttamiseen, heidän toiveitaan pyrittiin kuuntelemaan mahdollisimman paljon.

Opiskelijoilta saatujen palautteiden mukaan he ovat tyytyväisiä työpajatoimintaan ja toimintaa toivotaan jatkettavan edelleen. He ovat olleet tyytyväisiä erilaisiin koulupäiviin, joissa ovat saaneet itse suunnitella ja toteuttaa töitään.

Opiskelijat kokivat, että heitä on kuultu koko projektin ajan. He kokivat hyvänä sen, että ensimmäinen yhteinen suunnittelupäivä toteutettiin ryhmissä. Opiskelijat ovat mielestään saaneet opetella heille tärkeitä henkilökohtaisia asioita. Yksilöllinen tuki on kohdistunut

heidän mielestään riittävän hyvin sitä tarvitseville. Aina kun he ovat pyytäneet tukea, he ovat sitä myös saaneet – joskus on joutunut odottamaan vuoroaan.

Akva- ja Meku-opiskelijoiden toimiminen samassa ryhmässä on haasteellista erilaisten taustojen ja taitojen vuoksi. Kuitenkin esimerkiksi kokemukset erilaisten opiskelijoiden kanssa toimimisesta koettiin laajentavan omaa näkökulmaa: monet opiskelijat luulevat, että kaikilla muilla selviytyminen on helpompaa. Esimerkiksi toimiessaan Akva-opiskelijoiden kanssa osa meku-opiskelijoista saa kokemuksia siitä, että he voivat itse toimia ohjaajina. Usein he ovat olleet vuosia itse avunsaannin kohteena. Akva-opiskelijoiden puolestaan koettiin antavan mallia mekulaisille säännöllisestä opiskeluihin osallistumisesta.

Opettajien /ohjaajien palautteen mukaan tavoitteita haluttaisiin tarkentaa vielä henkilökohtaisemmiksi, jotta yksilöllinen erityisopetus toteutuisi. Etenkin arjen taitojen sisältö on niin laaja, että teemat täytyy valita huolellisesti ja ryhmä jakaa pienempiin ryhmiin, jotta kaikki voivat harjoitella itselleen tärkeitä asioita. Koska ryhmässä on opiskelijoita kolmesta eri valmentavasta ryhmästä, kaikkien opiskelijoiden tuen tarvetta ja vahvuuksia ei toistaiseksi saatu selvitettyä niin yksilöllisesti kuin olisi haluttu. Myös paljon tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaus on niin haasteellista, että nykyisellä henkilökunnalla ei kaikkia tuen tarpeita aina voida huomioida.

Työpajatoimintaa jatketaan kevätlukukaudella 2009. Toimintaa kehitetään ja täsmennetään edelleen. Entistä tarkemmin tullaan kiinnittämään huomiota siihen, että opiskelija kykenee itse asettamaan tavoitteita toiminnalleen. Entistä tarkemmin toimintaa halutaan toteuttaa nimenomaan erityisopetuksellisesta näkökulmasta

Keskustelu pajan ohjaajien kesken on tärkeää. Myös työpajatoiminnasta vastaavat opettajat ja ohjaajat pitävät entistä tarkempaa kirjaa työpajan tapahtumista ja toimintaa arvioi-

daan entistä enemmän. Opiskelijoilta ja henkilökunnalta kerätään palautetta säännöllisesti ja ne pyritään huomioimaan työpajoja suunniteltaessa.

Oppimisympäristöjen kehittämistä jatketaan työpajojen sisällä eri oppimisympäristöjen näkökulmasta, etenkin oppimistehtävien didaktista kehittämistä syvennetään. Todennäköisesti työpajatoiminnasta tulee pysyvä toimintatapa Jyväskylän toimipisteen arkeen.

6 POHDINTA

Ammatilliseen koulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (Valmentava 1) tavoitteena on tarjota erityistukea elämänhallinnassa, opiskeluvälineiden kehittämisessä ja jatko-opintojen selkiennyttämisessä. Koulutuksen toteuttaminen voidaan tehdä monella tapaa – opetuksen järjestäjien on pohdittava, miten opetus toteutetaan. Vaihtoehtoina on hyvin monenlaisia opetusmenetelmiä ja – ympäristöjä. Hankkeessani luotiin uudenlaista oppimisympäristöä – työpajaa, jonka sisäiset mahdollisuudet ovat hyvin monenlaiset.

Saadun kokemuksen myötä työpajan voi todeta toimivan hyvin uutena oppimisympäristönä omassa oppilaitoksessamme. Lukukausi on ollut uuden oppimisen ja uusien oivallusten aikaa – on sitten kyse opiskelijasta tai opettajasta/ohjaajasta. Vähitellen uusien ideoiden myötä olemme löytämässä tavan toteuttaa opetusta entistä opiskelijalähtöisemmin. Toimintakulttuurin kehittymisen myötä oppilaitoksen henkilökunnan työskentely selkiytyy, yksinäinen puurtaminen muuttuu yhä enemmän yhdessä tekemiseksi.

Tärkeintä ammatilliseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen koulutuksessa on opiskelijan myönteisen kehityksen tukeminen ja itsetunnon vahvistaminen. Juuri nämä opiskelijat ovat taustoiltaan usein niitä, joiden itsetunto on musertunut tai muserrettu tavalla tai toisella – aina heillä ei ole vahvuutta toimia omana itsenään, itseensä luottuen.

Ryhmässä, pienessä yhteisössä alkuarkailujen jälkeen alkaa syntyä toivottavaa muutosta – syntyy luottamus toiseen, syntyy yhteisyyden tunne, alkaa löytyä uusia kaverisuhteita, aletaan tehdä yhdessä asioita, huomataan, että yhdessä tekeminen vaatii jokaiselta osallistumista – tavalla tai toisella. Vähitellen oma itseluottamus vahvistuu, aloitekyky ja vastuun ottaminen lisääntyvät – oman elämän hallinta alkaa olla entistä enemmän omilla käsissä, niin opiskeluja kuin elämää yleensä koskevissa asioissa.

Tällä *sosiaalisella oppimisympäristöllä* on suuri merkitys työpajatoiminnassa. Ilmapiirin myönteisyys tukee opiskelijoiden oppimismotivaatiota. Keskinäinen luottamus, yksilöiden kunnioitus ja ryhmän toimivuus ovat pohja toiminnalle. Opiskelijat kokivat opiskelun työpajassa mukavaksi, ilmapiirin sopivan rennoksi ja kannustavaksi. Ainekset oikeanlaiseen oppimista edistävään, itsetuntoa vahvistavaan sosiaaliseen oppimisympäristöön ovat toiminnassamme vahvistuneet hankkeen myötä.

Aina sosiaalista oppimisympäristöä on oppilaitoksessa kunnioitettu, mutta tässä muodossa se oli uutta - ryhmien sekoittuminen, työskentely eri ryhmissä, ryhmäjäsenyyden muuttuessa jaksoittain. Ryhmäytyminen uuteen ryhmään ei tuota kaikille enää ongelmia, opiskelijat löytävät nopeasti ”oman paikkansa” ryhmässä. Joidenkin opiskelijoiden kohdalla osallistuminen työpajaan vaihteli kuitenkin paljon. He eivät valinneet kuitenkaan vaihtoehtoista mahdollisuutta mennä työhön tutustumaan. Oman jaksamisen kanssa on varmasti ollut monella haasteita. Toisaalta pajat ovat voineet tuntua heille liian helpoilta tai liian haasteellisilta. Ehkä heidän on vaikea tulla ryhmään, jossa on monentasoisia opiskelijoita. Selvitettäväksi jää, onko asioita, joita he eivät saa sanotuksi, vaikka palautteenannon toivotaan olevan avointa.

Didaktista oppimisympäristöä kehitettiin pohtimalla entistä tarkemmin, millainen opetus motivoi tiettyä pajaryhmää, ja tiettyjä erityistarpeita omaavia opiskelijoita eniten. Opiskelijat saivat olla itsekin suunnittelemassa opetuksen sisältöjä. Opetustapojen ja – materiaali-

en valintaan kiinnitettiin huomiota. Selkomateriaalia oli saatavissa, mikäli opiskelijat sitä tarvitsivat. Opetusta suunniteltiin, toteutettiin, arvioitiin ja kehitettiin – yhdessä toimien. Uudenlainen toimintakulttuuri on selkeästi vahvistumassa oppilaitoksessamme.

Fyysinen oppimisympäristö ei juurikaan muuttunut hankkeen aikana. Oppilaitoksen omia opetustiloja hyödynnettiin entistä enemmän esimerkiksi eriyttämistilanteissa. Luontaiselle vuorovaikutukselle pyrittiin rakentamaan tilaa.

Paikallista oppimisympäristöä hyödynnettiin kaupungin keskustassa monipuolisesti: kaupat, virastot (mm. kela, poliisilaitos, sosiaalitoimisto), matkakeskus, kirpputorit, kirjasto, museot, messut ja näyttelyt, kaupungin eri ruokaravintolat olivat opetuksen kohteina entistä tavoitteellisemmin. Metsäranta-leirikeskus (Invalidiliitto ry:n ylläpitämä) oli yhteisenä suunnittelupäivänä opetuksen suunnittelun paikkana, keväällä on tarkoitus pitää loppuarviointi-/toimintapäivä samassa paikassa. Uusiotuotteen puutyöpaja oli käytössä joka pajapäivä, samanaikaisesti pajassa työskenteli muitakin ohjattuja ryhmiä toimipaikan oman asiakaskunnan piiristä. Opiskelijamme saivat mahdollisuuden toimia ikään kuin osana suurempaa työyhteisöä, jolla oli tietyt toimintatavat ja pelisäännöt. Eri työpaikat, kuten esimerkiksi Kauneushoitola Essi, Pieneläinliike Reporanka, Suvimäen klubitalo ja Intersport ovat tarjonneet joillekin opiskelijoille pajapäivänä mahdollisuuden toimia työpaikoilla.

Teknistä oppimisympäristöä hyödynnettiin monipuolisesti teemojen mukaisten asioiden käsittelyssä. Arjentaidot pajassa perehdyttiin mm. terveelliseen ruokavalioon ja elämäntapaan, eri resepteihin ym. netin avulla. Hygieniapassiin valmistauduttiin yhdessä ja erikseen hyvien nettisivujen avulla (mm. www.evira.fi).Asiointiharjoituksissa tutustuttiin virastojen sivuihin, matkakeskuksen palveluihin, aikatauluihin ym. netin avulla. Lisäksi yksi pajapäivä toteutettiin ”atk-pajana”, tuolloin keskityttiin pääsääntöisesti jouluteeman mukaisiin aiheisiin (joulukortit, pakettikortit ym.).

Tietotekniikan hallinnassa opiskeltavaa riittää. Sen perushallinta alkaa olla ehto yhteiskunnassa selviämiseksi. Jatkossa ehdottomina kehittämiskohteina ovat verkko-oppimisen, -ohjauksen ja – materiaalin hyödyntämisen laajentaminen. Tietotekniikan työpaja tulee olemaan todennäköisesti yksi pajarivaihtoehto seuraavana lukuvuotena.

Valmentavan koulutuksen opetussuunnitelma uudistus on parhaillaan menossa, työtä koordinoi oma oppilaitoksemme. Uskon, että työpajatoiminta tuo hyvää pohjaa myös uuden opetussuunnitelman kehittämiseen. Yhä yhtenäisempi, eheämpi opetus, yhteisöllisyys ja yksilöllisten tavoitteiden entistä selkeämpi määrittäminen arjen tasolla ovat varmasti esillä uuden opetussuunnitelman mukaisen opetuksen järjestämisessä.

Mielestäni työpajahanke on edistänyt merkittävästi uudenlaista oppimiskulttuurin syntymistä ja laajentanut näkemystä kohti toiminnallisia opiskelu- ja työskentelymenetelmiä luokkahuoneiden ulkopuolisissa oppimisympäristöissä. Entistä enemmän voisimme laajentaa toimintaa kohti ympäröivää yhteiskuntaa – aidot työelämätilanteet ja työvaltaisempi opetus voisi olla seuraava vaihe.

Uusi ajattelu näkyy opiskelijälähtöisessä pedagogiikassa, monipuolisessa opetustoiminnassa ja opettajien tavassa tehdä yhteistyötä tiimimäisesti. Oppimisympäristön pedagoginen kehittäminen on saatu oppilaitoksesamme nyt hyvään alkuun - didaktis-pedagoginen kehitystyö on saanut työpajatoiminnasta hyvän sovelluskentän, josta sitä voidaan laajentaa yhä enemmän muuhunkin opetukseen. Opettajien/ohjaajien yhteistyö vaatii jokaisen toimijan mukaan. Opetuksen yhteinen suunnittelu ja yhteiset ”aivoriihet” tuovat synergiaetuna paljon uusia ideoita, kokeilunhalua ja motivaatiota – ja varmasti uudenlaista jaksamistakin.

Tulevaisuudessa uskon, että työpajatoiminta tulee olemaan osa oppilaitoksemme arkea. Kehittämistyö on nyt päässyt hyvään alkuun!

LÄHTEET

Hämäläinen, R. Liias, S., Taarna, V. ja Valkama, A. 2007. Erilaisen oppijan käsikirja. Erilais-
ten oppijoiden liitto ry. Gummerus kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Kauppi, A. 1993. Mistä nousee oppimisen mieli? Kontekstuaalisen oppimiskäsityksen pe-
rusteita. Teoksessa: Aikuisen oppimisen uudet muodot. Helsinki: Aikuiskasvatuksen tut-
kimusseura/Kansavalistusseura

Kauppi, A. 1995. Monimutkaiset yritys ympäristöt avoimina oppimisympäristöinä. Helsin-
ki: Opetushallitus

Laki ammatillisesta koulutuksesta L630/1998 ja A811/1998.

Nurminen, R. 2005. Ammatillinen opettaja yhteistyö- ja oppimisareenoiden rakentajana.
Teoksessa Jotain erityistä – Something special. Kokemuksia kuulluksi tulemisesta, yksilöl-
lisestä oppimisesta ja kansainvälisestä yhteistyöstä. L. Kaikkonen (toim.) Jyväskylän
Ammattikorkeakoulu: Jyväskylän yliopistopaino.

Manninen J., Burman A., Koivunen A., Kuittinen E., Luukannel S., Passi, S ja Särkkä H.
2007. Oppimista tukevat ympäristöt - Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushalli-
tus. Vammalan Kirjapaino Oy: Vammala.

Perustuslaki 11.6.1999/731

Polkuja työelämään - kokemuksia ammatillisen erityisopetuksen työelämäyhteistyön ke-
hittämisestä. 2007. Erityinen - projekti. Aalto, A., Eskola S., Karlsson K. ja Kopu E. (toim.)
Invalidiliiton julkaisuja.

Pyykkö, T. & Ropo, E. 2000. Avoimet oppimisympäristöt aikuiskoulutuksessa. OpinNet-projektin kokemuksia opiskelusta ja opettamisesta tietokoneita hyödyntävissä avoimissa oppimisympäristöissä. Opetushallitus.

Saulio, M. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet oppijan tukena 2005. Teoksessa Selviytymisen polkuja - opetusjärjestelyt oppilaan tukena.

P- Koivula (toim.) Opetushallitus.

Savioja, T. Aikalisä -projekti ja erilaisen oppimisen polut 2002-2004. 2005. Helsingin seudun erilaiset oppijat ry. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Toiminnallisten perusvalmiuksien ja elämänhallinnan arviointi. Keskuspuiston ammatitopisto. 2004. Itsearviointi-materiaalia.

Toimintakertomus 2007-2008. Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskus.

Kopu, E & Varkila J. (toim.). Invalidiliiton julkaisuja.

Vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus ammatillisessa koulutuksessa; Opetussuunnitelman perusteet 2000. Opetushallitus. Helsinki: Yliopistopaino oy.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21.

Lisäksi sähköiset lähteet:

[http:// www.edu.fi](http://www.edu.fi) ja <http://www.ijkk.fi> (Invalidiliiton Järvenpään koulutuskeskuksen kotisivut)